

Salâh Birsal (1919, Bandırma - 1999, İstanbul)

Ortaöğrenimini İzmir Erkek Lisesinde tamamladı. 1948 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. Fransızca öğretmenliği, iş müfettişliği yaptı, 1956-1960 arasında Edebiyat Fakültesi Kütüphane Müdürlüğü, 1960-1973 arasında Türk Dil Kurumu Yayın Kolu Başkanlığı görevini yürüttü. Edebiyata şiirle başladı ama asıl ününü denemeleriyle kazandı. Günlük konuşma dilinde fazla bilinmeyen sözcük ve deyimleri, kendi yarattığı ilginç deyişleri de sıkça kullandığı bu denemelerde özgün bir üslup yarattı. *Salâh Bey Tarihi*'ni oluşturan *Kahveler Kitabı*, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, *Boğaziçi Şingir Mıngır*, *İstanbul-Paris*, *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi* kitaplarında, geçmişin İstanbul kahvelerini, Beyoğlu ve Boğaziçi'nin sanat çevrelerini anlattı.

Bir Kalbin Ölümü & Mürebbiye (ilk basım 1954, İstanbul Yayınları), Salâh Birsal'ın az sayıdaki çevirilerinden biridir.

Yordam Edebiyat: 154 • **Bir Kalbin Ölümü - Mürebbiye** • Stefan Zweig
ISBN 978-605-5541-82-8 • *Türkçesi: Salâh Birsell*
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • Birinci Basım: Şubat 2013
Dördüncü Basım: Nisan 2026
© Mehmet Güreli, 2012; © Yordam Kitap, 2025

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Kulođlu Mahallesi Altıpatlar Sokak Çubukçu Çıkamazı No.1/A Beyoğlu-İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordam.edebiyat

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

STEFAN ZWEIG

BİR KALBİN
ÖLÜMÜ

MÜREBBİYE

ÖYKÜLER

TÜRKÇESİ
SALÂH BİRSEL

yordam
edebiyat

STEFAN ZWEIG:
BİR HÜMANİSTİN
SANATÇI OLARAK
PORTRESİ

Stefan Zweig, varlıklı bir Yahudi ailenin çocuğu olarak 1881 yılında Viyana'da dünyaya geldi. Yetişme çağında, ailesinin toplum içindeki saygınlığını yükseltecek ciddi bir eğitim alması sağlandı. Felsefe doktorası yaptı; edebiyat, psikiyatri ve müzikle ilgilendi. Akademik eğitimin yanı sıra, Viyana'nın zengin, kozmopolit kültüründen alabildiğine beslendi. İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Latince ve Yunanca biliyordu. Sahip olduğu kültürel donanım Zweig'ı, Batı'nın hümanist geleneğine bağlamış ve 20. yüzyılın birleşik Avrupa idealine doğru yönlendirmiştir.

I. Dünya Savaşı başladığında, Zweig silah taşımayı reddetti ve vatani görevini, Savunma Bakanlığının arşivinde hizmet vererek yerine getirdi. Çok geçmeden, arkadaşısı Fransız yazar Romain Rolland gibi barış yanlısı bir politik tutumu benimseyerek Avusturya'yı terk etti ve savaşın sonuna dek İsviçre'de kaldı. Zweig barış fikrini savunmayı yaşamı boyunca sürdürecekti, ne var ki savaş tamtamlarının kulakları sağır ettiği dünyada barış ve sağduyu çağrısı yankı bulmayacaktı.

İlk dünya savaşını izleyen 1920’li yıllar, Stefan Zweig’in yazarlık kariyerindeki en verimli dönemidir. Edebiyata şiirle başlamış ve ilk şöhretini Baudelaire, Verlaine gibi şairlerden yaptığı çevirilerle sağlamış olsa da, bu dönemde yazdığı uzun ve kısa öyküler ile usta bir yazar olduğunu kanıtlamıştır. *Korku* (1920), *Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu* (1922), *Amok* (1922), *Bir Kalbin Ölümü* (1927), *Karışık Duygular* (1927), *Bir Kadının Yirmi Dört Saati* (1927), *Sahaf Mendel* (1929) gibi çoğu uzun öykü (*novella*) türündeki anlatıları bugün 20. yüzyıl klasikleri arasında sayılıyor.

Zweig’in karakter yaratma ve karakterlerinin ruhsal gerilimlerini aktarma becerisini Freud’la olan dostluğuna ve onun kurucu teorisine borçlu olduğu hep söylene gelmiştir. Öte yandan, hikâye anlatıcılığındaki mahareti ve daha ilk sayfalarda yükselttiği gerilimi anlatının sonuna dek dorukta tutabilme ustalığıyla da benzersizdir. Pek çok eserinin sinemaya uyarlanmış olduğunu, iç ve dış “çatışma”ları yansıtmada ne denli başarılı olduğunu bir ispatı olarak belirtelim.

Zweig, biyografi türünde de çok sayıda eser üretmiş; tarih, felsefe ve edebiyat alanındaki araştırmalarını renkli ve şiirsel üslubuyla bezeyerek pek çok ünlü şahsiyetin hayatını kalemiyle canlandırmıştır. Biyografisini yazdığı ünlüler arasında Nietzsche, Erasmus, Montaigne gibi düşünürler; Marie Antoinette, Maria Stuart gibi kraliçeler; Balzac, Dickens, Dostoyevski, Stendhal, Tolstoy gibi edebiyat dehaları bulunmaktadır. Deneme tarzında yazdığı *Yıldızın Parladığı Tarihsel Anlar* (1927) başlıklı kitabında, tarihe mal olmuş on iki kişinin hayatlarından kısa kesitleri minyatür gibi işlemiştir.

1933'te Nazilerin ateşe attığı kitaplar arasında Stefan Zweig'ın yazdıkları da bulunuyordu. Zweig 1934 yılında Avusturya'yı bir kez daha terk etmek zorunda kaldı ve İngiltere'ye yerleşti. Hitler ordularının Fransa'yı işgalinden sonra Atlantik'i geçerek ABD'ye, oradan da Güney Amerika'ya gitti. Son büyük eserlerinden *Merhamet* (1939) ile ölümünden sonra yayınlanan *Satranç Ustası* (1942), Zweig'ın ikinci eşi Lotte ile birlikte oradan oraya sürüklendiği bu ümitsiz yılların ürünüdür.

Lotte ve Stefan Zweig, 1940 yılının Ağustos'unda Brezilya'nın Rio de Janeiro kenti yakınlarına yerleşmeye karar verdiler. Burada tamamladığı ve Avrupa'nın savaş öncesi kültürel hayatını, özellikle de Viyana'yı anlattığı otobiyografik metin *Dünün Dünyası* (1942), Zweig'ın en son yapıtı oldu. O, Avrupa'nın kendini imha ettiğine ve bir daha eski haline asla dönemeyeceğine inanıyordu. 22 Şubat 1942'de Lotte ile veda notlarını yazdılar, çok miktarda ilaç alarak son uykularına daldılar. Uzun yıllar sonra başka bir yazar (Clive James), Zweig'ın, "hümanizmin tecessüm etmiş hali, canlı bir örneği" olduğunu söyleyecekti. Yazık ki temsil ettiği hümanist değerler ölürken dünyada savaş cinneti, faşizm ve hoşgörüsüzlük hâlâ sürüyordu.

İÇİNDEKİLER

BİR KALBİN ÖLÜMÜ

11

MÜREBBİYE

67

BİR KALBİN ÖLÜMÜ

BİR KALBİ, bir daha onarılamayacak şekilde çökertmek için, kaderin, her zaman, öyle büyük bir çalışmaya, keskin ve acı bir kuvvete ihtiyacı yoktur; şu muhakkak ki kaderin o söz dinlemeyen şekilci iradesi, üstünkörü bir sebeple, ölümü meydana getirmekten özel bir zevk duymaktadır. İnsanoğlunun o karanlık dilinde bu ilk ve ehemmiyetsiz sebebe biz “vesile illeti” adını veriyor ve hayretler içinde, onun göze görünen o azıcık önemini kendisinden çıkan ve çokluk büyük de olan neticelerle karşılaştırıyoruz; sonra şu da var ki, hastalık teşhisin konulduğu andan itibaren başlamadığı gibi insanın kaderi de görünür hale geldiği ve gerçekleştiği andan itibaren başlamaz. Kafada ve kanda, ruha dıştan dokunmazdan çok evvel, için için kaynaştığı olur. Kendini tanımak, daha o an kendini korumak ve çokluk da faydasız yere korumak demektir.

• • •

İhtiyar adam –adı Salomonsohn’du ve memleketinde isminin yanına süs olarak, bir de *Geheimer Kommissionsrat* diye bir unvan gelebilirdi– gecenin ortasında, Paskalya yortusu dolayısıyla ailesiyle buluşmak üzere geldiği şu Gardone Otelinde uyanıverdi: Şiddetli bir acının hücumuna uğramıştı. O amansız karaciğer kurdu, vücudu-

nu kısıkvrak sarmıştı, baskı altındaki göğsünden nefesi güçlkle çıkabiliyordu. İhtiyar adam ağlamaya başladı, çünkü sık sık safra sancıları da çekerdi ve hekimlerin tavsiyelerine uyup Karlsbad'a gideceğine, karısı ve kızı yüzünden burayı, bu güney şehrini tercih etmişti. Sancının daha fazlalaşmasından korktuğu için, iyice semiz olan vücudunu endişeyle yokluyordu, ama sonunda büyük bir hafifleme ile hâlâ kendisine azap veren acılarının ortasında, sadece midesinde bir ağırlık olduğunu hissetti; bu ağırlık da alışmamış olduğu İtalyan yemeklerinden veya İtalya'da yolcuların sık sık karşılaştıkları hafif zehirlenmelerden ileri geliyordu hiç şüphesiz.

Soluk aldı, elinin titremesi durdu, fakat göğsünün üzerindeki baskı hâlâ devam ediyor ve adamın nefes alışını güçleştiriyordu; işte o zaman adam, biraz hareket yapmak için, içini çeke çeke, binbir zorlukla yatağından kalktı; ayağa doğrulunca acısı adamakıllı hafiflemişti, hele yürümeye başlayınca daha da iyileşti. Fakat dört bir yanından karanlığa gömülmüş olan odada yürünecek yer sınırlıydı; üstelik ikiz karyolada uyuyan karısını uyandırmaktan ve onu boşu boşuna üzmekten korkuyordu, onun için sırtına bir gece mantosu, çıplak ayaklarına da terlikleri geçirdi ve elleriyle etrafı yoklaya yoklaya, birazcık dolaşmak ve acısını dindirmek üzere koridora çıktı.

Kapıyı karanlık koridora doğru ittiği vakit, çan kulesinde çalan saatin sesi geniş ve açık pencerelerden içeri doluyordu: İlk keskin, sonra da gölün üzerine doğru hantal hantal uzaklaşan bir sesle saat, dört kere çaldı... Sabahın dördü olmuştu.

Uzun koridor kapkaranlıktı. Fakat gündüzden ak-
lında kaldığına göre koridor düz ve genişti; bu yüzden,
ışığa filan ihtiyaç duymaksızın, derin nefes ala ala bir
uçtan öbür uca gitti, sonra da göğsünün üzerinde his-
settiği ağırlığın yavaş yavaş yatıştığını memnunlukla
görerek bu gidip gelmeleri çoğalttı. Bu rahatlık verici
egzersizler sayesinde sancılardan hemen hemen tama-
mıyla kurtulmuş olduğu için daha şimdiden odasına
dönmeye hazırlanıyordu ki bir gürültü onu korkuttu
ve yerine mıhladı. Bir gürültü mü? Bu daha çok karan-
lığın bir tarafından, yakın bir yerden gelen bir mırıltı-
ydı, ufak tefek bir mırıltı ama gene de insan onun mı-
rıltı olduğunda yanılmazdı. Tahtalar boyunca bir şey
gıcırdadı, bir şey mırıldandı, kıpırdandı ve bir saniye
içinde, aralık olan kapıdan, şekilsiz, karanlığa doğru
bir ince ışık hüzmeleri döküldü. Neydi bu? İhtiyar adam
istemeye istemeye bir kenara büzüldü, ama meraktan
değil ha, sırf geceleyin bu derece garip bir vaziyette do-
laşırken yakalanmanın kendisine verdiği utanma duy-
gusunun, kolayca anlaşılacak olan o utanma duygusu-
nun etkisiyle büzüldü.

Bununla beraber, koridoru kateden elektrik ışığını
taşıyan bu tek saniye içinde, ihtiyar adam ışığın geldiği
odadan, beyazlar giyinmiş bir kadın şeklinin ihtiyatla
çıktığını ve koridorun öbür ucunda ortadan kayboldu-
ğunu fark eder gibi oldu. Doğrusu şu ki, ta nihayetle,
koridorun sonundaki kapılardan birinin mandalı hafif
bir gürültüyle gıcırdadı. Sonra her şey yeniden karanlı-
ğa ve derin bir sessizliğe gömüldü.

İhtiyar adam, kalbine bir yumruk yemiş gibi birden sendelemeye başladı. Ta nihayette, koridorun öbür ucunda, ta nihayette, mandalın her şeyi açıklar şekilde gıcırdadığı ta nihayette... Orada kendi ailesinin odalarından, kendisi, karısı ve kızı için kiralanmış üç odalı daireden başka bir şey yoktu. Karısını, birkaç dakika önce derin bir uyku içinde bırakmıştı: Onun için yanılması imkânsızdı; demek ki yabancı bir odadan çıkan ve böylesine bir maceraya atılmış olan kadın şekli Erna'dan, on dokuz yaşındaki kızından başka kimse olamazdı.

İhtiyar adam, heyecandan öylesine buz kesilmişti ki, vücudu tir tir titriyordu. Erna, o titiz, o saf yürekli kızı ha? Hayır, bu imkânsızdı, yanılmış olmalıydı. Eğer böyle değilse, kızı orada, o yabancı odada ne yapmış olabilirdi? Kötü bir hayvanı iter gibi kendi düşüncesini uzaklaştırdı, fakat o kaçan şeklin hayaleti andıran görüntüsü durmamacasına şakaklarına asılıyordu: İhtiyar adam hayali bir türlü kovamıyor, bir türlü hayalin elinden yakasını sıyıramıyordu; bu hayalde gerçek olan bir taraf vardı herhalde.

İhtiyar adam, kendi odasının yakınındaki odanın, kızının odasının kapısına kadar, koridordaki bölme boyunca soluya soluya ve elleriyle önünü yoklaya yoklaya yürüdü, fakat dehşet; tam orada, tam, tam orada, koridora açılan bu kapıdan, yalnız bu kapının aralıklarından ince bir ışık dökülmekte, anahtar deliğinden her şeyi açığa vuran beyaz bir nokta süzülmekteydi: Sabahın dördünde kızının odasında hâlâ ışık vardı; sonra, "delillere" yeni bir tanesi daha katıldı, odanın içindeki